

BÀI 27

NHỮNG TRÒ LỐ HAY LÀ VA-REN VÀ PHAN BỘI CHÂU

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS : hiểu được giá trị của đoạn văn trong việc khắc hoạ sắc nét hai nhân vật Va-ren và Phan Bội Châu với hai tính cách, đại diện cho hai lực lượng xã hội, phi nghĩa và chính nghĩa – thực dân Pháp và nhân dân Việt Nam – hoàn toàn đối lập nhau trên đất nước ta thời Pháp thuộc.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Tìm hiểu được càng nhiều càng tốt về cuộc đời của Phan Bội Châu, đặc biệt là từ khi người chí sĩ yêu nước dấn thân vào cuộc cách mạng cứu nước cho đến ngày bị bắt về nước năm 1925. Cần dựa vào ý kiến của tác giả Nguyễn Ái Quốc khi nói về Phan Bội Châu ngay trong phần bài được học để có một ấn tượng sâu sắc, tạo cơ sở cho việc nhận thức phẩm chất, cốt cách của nhân vật Phan Bội Châu trong tác phẩm.

2. Nói riêng về những gì trực tiếp liên quan đến nội dung tác phẩm, trong đó có phần thuộc về Phan Bội Châu, có phần thuộc về Va-ren, GV cần căn cứ vào

tác phẩm, mặt khác cần tìm hiểu thêm ở những tài liệu lịch sử. Với Phan Bội Châu, cần chú ý mấy sự kiện sau : năm 1913 bị thực dân Pháp ở Đông Dương kết án tử hình vắng mặt. Năm 1925, chúng cho người bắt cóc cụ ở Trung Quốc, giải về nước, lúc đầu định tìm cách thủ tiêu kín, sau bị lộ, phải đem xử công khai, kết án tù chung thân. Nhưng trước phong trào đấu tranh của nhân dân cả nước, giặc Pháp đã phải ra lệnh ân xá, đem cụ về giam lỏng ở Bến Ngự, kinh đô Huế, cho đến ngày Phan Bội Châu qua đời (1940).

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài

– GV có thể giới thiệu với HS : Nguyễn Ái Quốc là tên của Chủ tịch Hồ Chí Minh (từ năm 1919 đến năm 1945). Trên đất Pháp, từ 1922 đến 1925, bút danh Nguyễn Ái Quốc đã gắn với tờ báo *Người cùng khổ* và nhiều tác phẩm xuất sắc khác trong đó có *Những trò lố hay là Va-ren và Phan Bội Châu* – viết năm 1925.

– *Những trò lố hay là Va-ren và Phan Bội Châu* ra đời từ một hiện tượng lịch sử : nhà đại cách mạng Phan Bội Châu sau hai chục năm bôn ba hải ngoại để tìm đường cứu nước, đến năm 1925, bị thực dân Pháp bố trí bắt cóc từ Trung Quốc giải về nước, xử tù chung thân, nhưng sau đó, trước phong trào nhân dân cả nước đấu tranh đòi thả, chúng đã phải ra lệnh ân xá. Va-ren vốn là một đảng viên Đảng Xã hội Pháp, phản bội đảng, được cử làm Toàn quyền Đông Dương thay Méc-lanh trước đó bị nhà cách mạng Phạm Hồng Thái giết hụt phải về nước. Va-ren trước ngày chuẩn bị sang Đông Dương nhậm chức có tuyên bố sẽ quan tâm tới vụ Phan Bội Châu, và ngay lập tức Nguyễn Ái Quốc viết tác phẩm *Những trò lố hay là Va-ren và Phan Bội Châu* để phơi bày thực chất đối trá, lố bịch của Va-ren.

2. Tiến trình tổ chức các hoạt động

Hoạt động 1. GV yêu cầu HS trả lời câu 1, trang 94, SGK.

Gợi ý : – Đây là một truyện ngắn, hình thức có vẻ như một bài kí sự nhưng thực tế là một câu chuyện hư cấu.

– Truyện được viết trước khi Va-ren sang nhậm chức Toàn quyền Đông Dương và thực tế sau khi y sang Đông Dương cũng không có chuyện gặp Phan Bội Châu ở Hoả Lò, Hà Nội.

Hoạt động 2. GV yêu cầu một HS đọc đoạn đầu của tác phẩm và trả lời các câu hỏi phần Đọc – hiểu văn bản, trang 94 và 95, SGK.

Gợi ý: Va-ren "hứa sẽ chăm sóc vụ Phan Bội Châu" trước khi sang nhậm chức Toàn quyền Đông Dương nhưng đó là lời hứa dối trá, hứa để ve vuốt, trấn an nhân dân Việt Nam đang đấu tranh đòi thả Phan Bội Châu. Lời hứa đó thực chất là một trò lừa. Cụm từ "nửa chính thức hứa" và câu hỏi mang tính chất nghi ngờ của tác giả đã thể hiện điều đó. Thực tế Va-ren vẫn là Va-ren, một tên đứng đầu trong việc cai trị Đông Dương. Còn Phan Bội Châu vẫn là người cách mạng bị cầm tù. Hai bên đối lập nhau tuyệt đối.

Hoạt động 3. GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi : Trong đoạn văn có hai nhân vật : Va-ren và Phan Bội Châu, được xây dựng theo quan hệ tương phản, đối lập như thế nào ? Số lượng từ và hình thức ngôn ngữ mà tác giả đã sử dụng trong việc khắc hoạ tính cách của từng nhân vật là thế nào ?

Gợi ý: Tương phản giữa hai nhân vật đối kháng nhau : Va-ren là một viên Toàn quyền. Còn Phan Bội Châu chỉ là một người ở tù. Ở đây sự tương phản, đối lập của hai nhân vật là sự tương phản, đối lập giữa một bên là kẻ bất lương, nhưng thống trị, một bên là người cách mạng vĩ đại, nhưng thất bại, bị đàn áp. Tác giả đã dành một số lượng từ ngữ lớn, hình thức ngôn ngữ trần thuật để khắc hoạ tính cách của Va-ren. Còn với Phan Bội Châu, tác giả dùng sự im lặng làm phương thức đối lập. Đây là một bút pháp, một cách viết vừa tả vừa gợi, rất thâm thúy, sinh động, lí thú.

Hoạt động 4.

GV hướng dẫn HS phân tích nhân vật Va-ren bằng cách yêu cầu trả lời các câu hỏi sau :

– Lời lẽ của Va-ren mang hình thức ngôn ngữ gì ?

Gợi ý: Đó là hình thức đối thoại đơn phương, gần như là độc thoại, tự nói một mình, vì Phan Bội Châu không hề nói lại điều gì.

– Qua ngôn ngữ gần như độc thoại của Va-ren, động cơ, tính cách của Va-ren được bộc lộ như thế nào ?

Gợi ý: Thể hiện sự vuốt ve, dụ dỗ, bịp bợm một cách rất trắng trợn của Va-ren.

Hoạt động 5. GV hướng dẫn HS trả lời các câu hỏi sau :

– Phan Bội Châu đã có cách ứng xử với Va-ren như thế nào ? Qua hình thức ứng xử đó, thái độ, tính cách của Phan Bội Châu được bộc lộ ra sao ?

Gợi ý : Dùng hình thức im lặng, phớt lờ, coi như không có Va-ren trước mặt. Qua đó bộc lộ thái độ khinh bỉ và bản lĩnh kiên cường trước kẻ thù.

– Riêng lời bình của tác giả trước hiện tượng *im lặng, đứng đưng* của Phan Bội Châu đã thể hiện giọng điệu như thế nào và điều đó có ý nghĩa gì ?

Gợi ý : Giọng điệu hóm hỉnh, mỉa mai, góp phần làm rõ thêm thái độ, tính cách của Phan Bội Châu.

Hoạt động 6. GV hướng dẫn HS khá, giỏi phân tích ý nghĩa của đoạn kết bằng cách nêu câu hỏi : Ví thử tác phẩm chấm dứt ở câu "Nhưng cứ xét bình tình, thì đó chỉ là vì (Phan) Bội Châu không hiểu Va-ren cũng như Va-ren không hiểu (Phan) Bội Châu" thì có được không ? Nhưng ở đây, đã có thêm đoạn kết, trong đó có lời quả quyết của anh lính đồng An Nam và lời đoán thêm của tác giả thì giá trị câu chuyện có gì khác ?

Gợi ý : Cần tìm ý nghĩa của các chi tiết : "Sự thay đổi nhẹ trên nét mặt người tù lòng tiếng", "đôi ngọn râu mép người tù nhếch lên một chút rồi lại hạ xuống ngay và cái đó chỉ diễn ra có một lần thôi... (Phan) Bội Châu có mỉm cười... như cánh ruồi lướt qua vậy". Đó là sự tiếp tục nâng cấp tính cách, thái độ của Phan Bội Châu trước kẻ thù.

Hoạt động 7. GV hướng dẫn riêng cho HS khá, giỏi, phân tích tìm hiểu ý nghĩa của lời tái bút, của sự phối hợp giữa lời kết trên với lời tái bút.

Gợi ý : Nếu với lời kết ở trên, thái độ khinh bỉ của Phan Bội Châu được thể hiện bằng hình thức *ứng xử* là *im lặng, đứng đưng* thì ở lời tái bút lại là một *hành động* chống trả *quyết liệt*: nhổ vào mặt Va-ren.

Như thế là với kẻ thù phải có nhiều cách tỏ thái độ. Chỉ *im lặng, đứng đưng* chưa đủ, còn phải *nhổ vào mặt nó*. Cách dẫn chuyện như thế thật là hóm, thật là thú vị, và quan trọng là làm tăng thêm ý nghĩa của vấn đề.

Hoạt động 8. GV hướng dẫn HS tổng kết giá trị đoạn văn theo những điều đã được nêu ở phần Ghi nhớ – SGK. Riêng cụm từ "Những trò lơ" trong nhan đề tác phẩm chính là xuất phát từ ý muốn trực tiếp vạch trần hành động lơ lửng, bản chất xấu xa của Va-ren.

Hoạt động 9. GV hướng dẫn HS luyện tập. GV nói rõ yêu cầu của bài tập là giúp HS hiểu sâu thêm văn bản đồng thời biết cách phân tích để làm rõ một vấn đề, ở đây là biết tìm ra căn cứ thể hiện thái độ của tác giả đối với Phan Bội Châu.

– Chú ý hai trọng điểm : nghệ thuật của tác phẩm và tính cách của từng nhân vật, qua đó thấy được thái độ của tác giả.